

από: Τζων Νοκ, Δευτέρα Πραγματεία περί Κυβερνήσεως, 516. - 422φρ. - σκ.
Πασχάδης Κιτρογιαννίδης, εκδ. ΓΝΩΣΗ, Αθήνα 1990

VI. ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

52. Θα μπορούσε ίσως να επικριθεί ως παρατήρηση άσχετη με τὸ θέμα, ἂν μιὰ μελέτη ὅπως τούτη ἐδῶ ἔβρισκε λάθη στοὺς ὅρους καὶ τὰ ὀνόματα ποὺ ἔχουν καθιερωθεῖ στὸν κόσμο· καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἐνδεχομένως ἄστοχο νὰ προταθοῦν νέα, ὅταν τὰ παλαιὰ τείνουν νὰ ὀδηγήσουν τοὺς ἀνθρώπους σὲ σφάλματα, ὅπως ἔχει συμβεῖ πιθανότατα μετὸν ὄρο «πατρικὴ ἐξουσία», ποὺ φαίνεται νὰ ἐναποθέτει τὴν ἐξουσία τῶν γονέων πάνω στὰ παιδιά τους ἐξ ὀλοκλήρου στὸν πατέρα, σὰν νὰ μὴ διέθετε καὶ ἡ μητέρα μερίδιο σ' αὐτήν· ἀντίθετα, ἂν συμβουλευθοῦμε τὸν Λόγο ἢ τὴ θεία ἀποκάλυψη, θὰ ἀνακαλύψουμε ὅτι ἡ μητέρα διαθέτει ἴσα δικαιώματα μετὸν πατέρα πάνω στὰ παιδιά. Αὐτὸ δικαιολογεῖ τὸ ἐρώτημα μήπως θὰ ἔπρεπε ὀρθότερα νὰ ὀνομάζεται «γονικὴ ἐξουσία», διότι ὁποιαδήποτε ὑποχρέωση ἢ φύση καὶ τὸ δίκαιο τῆς γένεσης δημιουργοῦν γιὰ τὰ παιδιά, θὰ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ τὰ δεσμεύει ἐξίσου καὶ ὡς πρὸς τὶς δύο ταυτόχρονες αἰτίες τῆς. Σύμφωνα με αὐτὰ βλέπουμε καὶ τὸν θεῖο νόμο νὰ συνδέει πάντα καὶ τοὺς δύο γονεῖς χωρὶς διάκριση ὅταν ἐπιτάσσει τὴν ὑπακοὴ τῶν τέκνων: «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου» (*Ἐξοδος*, Κ', 12)· «ὅς ἂν κακῶς εἶπῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ» (*Λευιτικόν*, Κ', 9)· «ἐκαστος πατέρα αὐτοῦ καὶ μητέρα αὐτοῦ φοβείσθω» (*Λευιτικόν*, ΙΘ', 3)· «τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν» κλπ. (*Πρὸς Ἐφεσίους*, ΣΤ', 1)· αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

53. Ἐὰν αὐτὸ καὶ μόνο τὸ θέμα εἶχε γίνει ἀντικείμενο σοβαρῆς σκέψης, χωρὶς περαιτέρω ἐξέταση τοῦ ζητήματος, θὰ εἶχαν ἴσως ἀποφευχθεῖ ἐκεῖνα τὰ χονδροειδῆ λάθη ἀναφορικὰ πρὸς τὴν ἐξου-

σία τῶν γονέων, ἡ ὁποία, ἂν καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ μεγάλη σκληρότητα, θὰ μπορούσε νὰ ἀποκληθεῖ ἀπόλυτη κυριότητα καὶ βασιλικὴ ἐξουσία, ὅταν μὲ τὸν τίτλο τῆς πατρικῆς ἐξουσίας ἀναφερόταν στὸν πατέρα· ἐντούτοις θὰ ἤχουσε παράξενα καὶ μὲ τὸ ἴδιο τὸ ὄνομά της θὰ ἀποδείκνυε τὸν παραλογισμό τῆς ὑποτιθέμενης ἀπόλυτης ἐξουσίας πᾶνω στὰ παιδιά, ἂν ὀνομαζόταν («γονικὴ») καὶ ἔτσι δῆλωνε ὅτι ἀνήκει ἐπίσης καὶ στὴ μητέρα· διότι θὰ ἐξυπηρετοῦσε πολὺ ἄσχημα τὴν ὑπόθεση ὅσων κόπτονται ὑπὲρ τῆς ἀπόλυτης ἐξουσίας καὶ κυριότητος τῆς πατρότητας, ὅπως τὴν ἀποκαλοῦν, ἂν διέθετε καὶ ἡ μητέρα ὁποιοδήποτε μερίδιο σ' αὐτήν· καὶ πολὺ ἄσχημα θὰ ὑποστήριζε τὴ μοναρχία, γιὰ τὴν ὁποία συνηγοροῦν ἔνθερα, ἂν μὲ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ὄνομα δηλωνόταν ὅτι ἡ θεμελιώδης ἐξουσία, στὴν ὁποία αὐτοὶ θέλουν νὰ στηρίξουν τὴν ἀσκηση τῆς κυβέρνησης ἀπὸ ἓνα μοναδικὸ πρόσωπο, εἶχε ὄχι ἓνα, ἀλλὰ δύο φορεῖς ἀπὸ κοινοῦ. Ἄλλὰ ἄς ἀφήσουμε τὴ συζήτηση γιὰ τὰ ὀνόματα κατὰ μέρος.

54. Ἄν καὶ ἰσχυρίστηκα ἀνωτέρω (κεφ. II) ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι ἐκ φύσεως, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἐννοῶ κάθε εἶδος ἰσότητας. Ἡ ἡλικία ἢ ἡ ἀρετὴ μπορεῖ νὰ προσφέρουν στοὺς ἀνθρώπους δικαιολογημένο προβάδισμα· ἐξαιρετικὴ διάκριση σὲ ἐπὶ μέρους τομεῖς καὶ ἡ προσωπικὴ ἀξία θέτουν μερικὸς πᾶνω ἀπὸ τὸ κοινὸ ἐπίπεδο· ἡ γέννηση μπορεῖ νὰ ὑποχρεώνει μερικὸς, καὶ τὰ συμπεθεριὰ ἢ τὰ ὠφελήματα κάποιους ἄλλους, νὰ τηροῦν ὀρισμένους τύπους πρὸς ἐκείνους, στοὺς ὁποίους ἡ φύση, ἡ εὐγνωμοσύνη ἢ ἄλλοι παράγοντες ἐξασφαλίζουν τέτοιες ἐκδηλώσεις· ἐντούτοις ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν ἰσότητα, ἡ ὁποία καθορίζει τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ὡς πρὸς τὴν δικαιοδοσία καὶ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἑνὸς πᾶνω στὸν ἄλλο· αὐτὴ ἦταν ἡ ἰσότητα στὴν ὁποία ἀναφέρθηκα ὡς ἀρμόζουσα στὸ προκείμενο ζήτημα καὶ ἡ ὁποία συνίσταται στὴν ἰσότητα τοῦ δικαιώματος κάθε ἀνθρώπου πᾶνω στὴν φυσικὴ του ἐλευθερία, χωρὶς νὰ ὑποτάσσεται στὴ βούληση ἢ τὴν ἐξουσία οἰουδήποτε.

55. Τὰ παιδιά, ὁμολογῶ, δὲν γεννιοῦνται σὲ κατάσταση ἰσότητας, ἂν καὶ προορίζονται νὰ τὴν ἐπιτύχουν. Οἱ γονεῖς τοὺς διαθέτουν ἓνα εἶδος ἀρχῆς καὶ δικαιοδοσίας ἐπάνω τους ὅταν πρωτοέλθουν

στὸν κόσμον καὶ γιὰ κάποιο διάστημα στὴ συνέχεια, ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι προσωρινά. Οἱ δεσμοὶ αὐτῆς τῆς ὑποταγῆς εἶναι ὡς τὶς φασκιῆς μὲ τὶς ὁποῖες τυλίγονται καὶ κρατιοῦνται τὰ παιδιά στὴν ἀδυναμία τῆς βρεφικῆς τοῦς ἡλικίας· ἡ πρόοδος τῆς ἡλικίας καὶ ὁ Λόγος, ὅπως μεγαλώνουν τὰ παιδιά, χαλαρώνουν τὶς φασκιῆς μέχρις ὅτου νὰ πέσουν ἐντελῶς καὶ ν' ἀφήσουν τὸν ἄνθρωπο ἐλεύθερο καὶ κύριο τοῦ ἑαυτοῦ του.

56. Ὁ Ἀδὰμ δημιουργήθηκε τέλειος ἄνθρωπος, μὲ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα του πλήρως ἀνεπτυγμένα ὡς πρὸς τὴν φυσικὴ δύναμη καὶ τὸν Λόγον· συνεπῶς ἦταν ἱκανὸς ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ὑπαρξῆς του νὰ φροντίσει γιὰ τὴν συντήρηση καὶ ἐπιβίωσή του καὶ νὰ κατευθύνει τὶς πράξεις του σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιταγὰς τοῦ νόμου ποῦ ὁ Θεὸς ἐνεφύτευσε μέσα του. Ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ κόσμος γέμισε μὲ τοὺς ἀπογόνους του, ποῦ ὅλοι γεννιοῦνται βρέφη, ἀδύναμα καὶ ἀνίσχυρα, χωρὶς γνῶση καὶ νοῦ· γιὰ νὰ ὑπερκεράσουν τὰ μειονεκτῆματα αὐτῆς τῆς ἀτελοῦς κατάστασης μέχρις ὅτου νὰ ἀπαλειφθοῦν ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἐνηλικίωση, ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εἰσα, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ὅλοι οἱ γονεῖς, εἶχαν, σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς φύσης, τὴν ὑποχρέωση νὰ συντηροῦν, νὰ διατρέφουν καὶ νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα ποῦ εἶχαν γεννήσει, ὄχι ἐπειδὴ αὐτὰ ἦσαν δημιούργημα δικό τους, ἀλλὰ ὡς δημιούργημα καὶ τοῦ δικοῦ τους Δημιουργοῦ, τοῦ Παντοδύναμου, πρὸς τὸν ὁποῖο καὶ θὰ ἦσαν ὑπόλογοι ὡς πρὸς τὴ μεταχείριση τῶν παιδιῶν τους.

57. Ὁ νόμος ποῦ θὰ καθόριζε τὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀδὰμ ἦταν ταυτὸσημος μὲ ἐκεῖνον ποῦ καθόριζε τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀπογόνων του — ὁ νόμος τοῦ Λόγου. Ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ ἀπόγονοί του εἶχαν εἰσέλθει στὸν κόσμον διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνον, μὲ φυσικὴ γέννηση, ποῦ τοὺς δημιούργησε ἀμαθεῖς καὶ ἄμοιρους λογικῆς, δὲν ἐτέθησαν ἀμέσως ὑπὸ ἐκεῖνον τὸν νόμον· διότι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τεθεῖ κάτω ἀπὸ τὶς ἐπιταγὰς ἑνὸς νόμου ποῦ δὲν τοῦ ἔχει ἐπίσημα ἀνακοινωθεῖ· καὶ ἐπειδὴ τοῦτος ὁ νόμος δημοσιοποιεῖται ἢ γίνεται γνωστὸς μόνο μὲ τὸν Λόγον, ὅποιος δὲν ἔχει φτάσει στὴν πλήρη ἀνάπτυξη τῶν λογικῶν του ἱκανοτήτων δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ὑπόκειται στὶς ἐπιταγὰς τοῦ φυσικοῦ νόμου· καὶ τὰ παιδιά τοῦ Ἀδὰμ, ἐφόσον

δὲν βρίσκονταν ἀμέσως μετὰ τὴ γέννησή τους ὑπὸ τὸν νόμο τοῦ Λόγου, δὲν ἦσαν ἀμέσως ἐλεύθερα· διότι ὁ νόμος στὴν ἀληθῆ του ἔννοια δὲν εἶναι τόσο ὁ περιορισμὸς ὅσο ἡ καθοδήγησις ἐνὸς ἐλευθέρου καὶ νοήμονος ὑποκειμένου ὡς πρὸς τὸ πραγματικὸ του συμφέρον καὶ δὲν ἐπιτάσσει τίποτε πέραν τοῦ γενικοῦ καλοῦ ὅσων ὑπόκεινται στὸν νόμο τοῦ Λόγου. Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι θὰ ἦσαν εὐτυχέστεροι χωρὶς αὐτόν, ὁ νόμος θὰ ἐξαφανιζόταν ἀφ' ἑαυτοῦ ὡς κάτι ἄχρηστο· καὶ πράγματι δὲν ἀξίζει νὰ ὀνομάζεται περιορισμὸς ὅ,τι δὲν εἶναι παρὰ μόνον φράχτης μπροστὰ σὲ βάλτους καὶ κρημνοὺς. Συνεπῶς, ὅσο καὶ ἂν ἐπικρατοῦν ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις σχετικὰ μὲ τὸ θέμα, σκοπὸς τοῦ νόμου δὲν εἶναι νὰ καταργήσει ἢ νὰ περιστείλει, ἀλλὰ νὰ διατηρήσει καὶ νὰ διευρύνει τὴν ἐλευθερίαν· διότι σ' ὅλες τὶς καταστάσεις ὅπου βρίσκονται πλάσματα ἰκανὰ νὰ ζήσουν ἔννομα, ὅταν δὲν ἐπικρατεῖ ὁ νόμος δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐλευθερία. Διότι ἐλευθερία εἶναι ἡ ἀπουσία περιορισμῶν καὶ βίας ἐκ μέρους τῶν ἄλλων, πράγμα ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ χωρὶς τὸν νόμο· ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι, ὅπως λέγεται, ἡ ἐλευθερία τοῦ καθενὸς νὰ κάνει ὅ,τι θέλει (διότι ποιὸς θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἐλεύθερος, ὅταν οἱ διαθέσεις τοῦ ὀποιοῦδήποτε θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ τοῦ ἐπιβληθοῦν;), ἀλλὰ ἡ ἐλευθερία νὰ διαθέτει καὶ νὰ καθορίζει κάποιος ὅπως ἐπιθυμεῖ τὸν ἑαυτό του, τὶς πράξεις του, τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ὁλόκληρη τὴν ἰδιοκτησίαν του, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ὑφισταμένων νόμων, καὶ σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο νὰ μὴν ὑπόκειται στὴν αὐθαίρετη βούλησι κάποιου ἄλλου, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθεῖ ἐλεύθερα τὴ δική του.

58. Ἡ ἐξουσία λοιπὸν τῶν γονέων πάνω στὰ παιδιά τους προκύπτει ἀπὸ τὸ ἐπιβεβλημένο τους καθήκον νὰ φροντίζουν γιὰ τὰ βλαστάρια τους κατὰ τὴν ἀτελῆ ἐποχὴ τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Νὰ διαμορφώνουν τὸ μυαλὸ καὶ νὰ καθοδηγοῦν τὶς πράξεις τῆς ἀνίδεξης ἀκόμη ἀνωριμότητάς τους, μέχρις ὅτου ὁ Λόγος τοὺς ἀντικαταστήσει καὶ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ βᾶρος τοῦτο: νὰ τί χρειάζονται τὰ παιδιά καὶ τί ὑποχρεώνονται οἱ γονεῖς νὰ πράξουν· διότι ὁ Θεός, ἔχοντας προικίσει τὸν ἄνθρωπο μὲ νοῦ γιὰ νὰ καθοδηγεῖ τὶς πράξεις του, τοῦ ἔχει παράσχει ἐλευθερίαν βούλησις καὶ ἐλευθερίαν πράξεων ὡς ἀναπόσπαστο συμπλήρωμά της μέσα στὰ ὅρια τοῦ νόμου, στὸν

ὁποῖο ὁ καθένας ὑπόκειται. Ἐνὸσω ὅμως βρίσκεται σὲ ἡλικία ὅπου δὲν διαθέτει δική του νόνησι γιὰ νὰ κατευθύνει τὴ βούλησίν του, δὲν διαθέτει οὔτε δική του βούλησι γιὰ ν' ἀκολουθήσει: ὅποιος σκέφτεται γιὰ λογαριασμὸ του, πρέπει ἐπίσης καὶ νὰ βούλεται γι' αὐτόν· πρέπει νὰ ὑπαγορεύει τὴ βούλησίν του καὶ νὰ κανονίζει τὶς πράξεις του· ὅταν ὅμως φτάσει στὴν ἡλικίαν ποῦ ἔκανε τὸν πατέρα του ἐλεύθερο ἄνθρωπο, τότε καὶ ὁ γιὸς γίνεται ἐλεύθερος.

59. Αὐτὸ ἰσχύει σὲ σχέση πρὸς ὅλους τοὺς νόμους, στοὺς ὁποίους ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος, εἴτε φυσικοὺς εἴτε θετικοὺς. Ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος στὸν νόμο τῆς φύσις; Τί τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸν νόμο τοῦτο; Τί τὸν κατέστησε ἐλεύθερο νὰ διαθέτει τὴν περιουσίαν του σύμφωνα μὲ τὴ βούλησίν του, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου ἐκείνου; Ἀπαντᾷ: ἡ ὠριμότητα, κατὰ τὴν ὁποία θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ἰκανὸς νὰ γνωρίσει τὸν νόμο, οὕτως ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ περιορίσει τὶς πράξεις του μέσα στὰ ὅρια τῶν ἐπιταγῶν του. Ὅταν φτάσει σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι, θεωρεῖται ὅτι γνωρίζει μέχρι ποίου σημείου πρέπει ὁ νόμος τῆς φύσις ν' ἀποτελεῖ ὁδηγὸ του, καὶ μέχρι ποῦ μπορεῖ νὰ φτάσει ἡ ἐλευθερία του, καὶ ἔτσι τὴν κατακτᾷ· ὡς τότε κάποιος ἄλλος πρέπει νὰ τὸν καθοδηγεῖ, κάποιος ποῦ κατὰ τεκμήριον γνωρίζει μέχρι ποῦ ὁ νόμος παρέχει ἐλευθερίαν. Ἐὰν αὐτὴ ἡ κατάστασι κατοχῆς καὶ χρήσις τοῦ Λόγου, ἡ ἡλικία τῆς φρόνησις τοῦ ἔδωσε τὴν ἐλευθερίαν του, ἡ ἴδια θὰ κάνει καὶ τὸν γιὸ του ἐλεύθερο. Ὑπόκειται κάποιος στὸν ἀγγλικὸ νόμο; Τί τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸν νόμο τοῦτο, δηλ. τί τοῦ ἔδωσε τὴν ἐλευθερίαν νὰ διαθέτει τὶς πράξεις καὶ τὰ ὑπάρχοντά του σύμφωνα μὲ τὴ θέλησίν του, ἐντὸς τῶν ἐπιτρεπομένων ἀπὸ τὸν νόμο; Ἡ ἰκανότητα τῆς γνώσις τοῦ νόμου. Ἰκανότητα ἡ ὁποία προϋποτίθεται ἀπὸ τὸν νόμο γιὰ τὴν ἡλικίαν τῶν εἴκοσι ἐτῶν καὶ σὲ μερικὰς περιπτώσεις ἐνωρίτερα. Ἐὰν αὐτὸ ἔκανε τὸν πατέρα ἐλεύθερο, θὰ κάνει ἐπίσης ἐλεύθερο καὶ τὸν γιὸ. Ὡς τότε βλέπουμε ὅτι ὁ νόμος δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ὑπαρξὴ βούλησις τοῦ γιου, ἀλλὰ τὸν ὑποχρεώνει νὰ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὴ βούλησι τοῦ πατέρα ἢ τοῦ κηδεμόνα του, ποῦ πρέπει καὶ νὰ σκέφτεται γι' αὐτόν. Καὶ ἂν πεθάνει ὁ πατέρας χωρὶς νὰ ἔχει ὀρίσει ἀναπληρωτὴ στὸ καταπίστευμά του καὶ δὲν ἔχει φροντίσει γιὰ τὴν